

III. Základní nauka a jurisprudence ke kán. 1095 CIC

R.D. Mgr. Miroslav Slavíček, auditor

I. HLAVNÍ POJMY A POTŘEBNÁ VYSVĚTLENÍ:

NESCHOPNOST /NEZPŮSOILOST/ K MANŽELSKÉMU SOUHLASU:

- Je nutné si uvědomit, že jde jedná v CIC o pojem PRÁVNICKÝ a nikoli o pojetí z oboru psychologie;
- Jedná se o neschopnost k manželskému souhlasu, která má právní důsledek: neplatnost manželství. Tato neschopnost je způsobena psychopatologickou příčinou či stavem, na kolik se její vznik nacházel v psychopatologické situaci.
- Mezi neschopnostmi k manželskému souhlasu, která je právní skutečností, a psychopatologickou anomální příčinou či stavem, která je faktickou skutečností, musí existovat adekvátní kauzalita;

KÁNON 1095 CIC 1983 A PŘIROZENÉ PRÁVO:

- neschopnost podle kán. 1095 se odvozuje z *přirozeného práva*.
- zákonodárce kodifikoval tuto přirozenou neschopnosti *pozitivním ustanovením*;
- zákonodárce v ní rozlišuje 3 odlišné skutkové podstaty

1° kánonu 1095 si všímá **manifestace** manželského souhlasu

2° kánonu 1095 se zabývá **formací** manželského souhlasu

3° kánonu 1095 se týká **exekuce** /realizace/ manželského souhlasu

Kánon 1095 1° a 2° pojednává o neschopnosti nupturienta učinit dostačující psychologický akt manželského souhlasu.

1° : neschopnost učinit ACTUS HUMANUS (liší se od actus hominis!) souhlasu (kritérium stabilní)

2° : neschopnost učinit ADEKVÁTNÍ akt souhlasu vzhledem k jeho formálnímu objektu (tj. manželství včetně jeho podstatných práv a povinností, které se vzájemně dávají a přijímají. Kritérium dynamické)

Kánon 1095 3° pojednává o neschopnosti nupturienta dát předmět manželského souhlasu (jedná se o tzv. neschopnost exekutivní).

UŽÍVÁNÍ ROZUMU:

1. pojem rozhodně právní a ne ve smyslu lékařské vědy
2. liší se od pojmu civilního „schopnosti rozumět a chtít“, která (tenkrát) v sobě zahrnovala 3 různé stupně

II. NEDOSTATEČNOST UŽÍVÁNÍ ROZUMU:

- nezpůsobilost, neschopnost k UČINĚNÍ ACTUS HUMANUS či ACTI HUMANI
- souhlas je ACTUS HUMANUS, ale specificky akt vůle (srov. s kán. 1057 §2)
- vůle však jedná skrze užití rozumu (schol.filozofie říká: „Nihil volitum nisi praecognitum.“)

- pro vykonání *actus humanus* (tedy pro vyjádření manželského souhasu) je nutné UŽITÍ VYŠŠÍCH RACIONÁLNÍCH SCHOPNOSTÍ ROZUMU A VŮLE jedince (vždycky se požaduje harmonický souběh těchto 2 schopností u nubenta)
- Kánon 1095 1° pojednává o neschopnosti nubenta vyjádřit ACTUS HUMANUS SOUHLASU KVŮLI NEDOSTATKU (PORUŠE) VYŠŠÍCH DUŠEVNÍCH SCHOPNOSTÍ JEDNOTLIVCE.
- NEDOSTATEK UŽÍVÁNÍ ROZUMU se týká PROJEVU manželského souhlasu jako lidského aktu (ACTUS HUMANUS)
- Pro vyjádření manželského souhlasu si žádá JEN DOSTAČUJÍCÍ užívání rozumu. Osoba musí být schopna pochopit a chtít ten specifický konkrétní akt.

KRITERIA PRO POSOUZENÍ „DOSTATEČNOSTI“ UŽÍVÁNÍ ROZUMU:

1. Není platné kritérium dovršení 7. roku věku
 2. Není platné (bylo už překonáno) kritérium Sanchezovo, podle něhož se žádalo takové rozhodnutí, které je dostačující k učinění těžkého hříchu.
 3. Přijaté kritérium podle Sv. Tomáše: Požaduje se užití rozumu vyššího, který je nutný ke spáchání těžkého hříchu.
 4. Další měřítko: dosažení puberty (vzhledem ke kánonu 1096).
 5. Jiné kritérium pro určení dostatečnosti: vzhledem ke kánonu 1104 (projevení, vyjádření manželského souhlasu). Manifestace (projev) manželského souhlasu se děje v aktu přítomnosti (*de praesenti*), činěném *zde* a *nyní* na určeném místě a v jistém čase: požaduje se tedy AKTUÁLNÍ SCHOPNOST /ZPŮSOBILOST, KAPACITA/.
- Příčiny, které mohou způsobit nedostatečnost užívání rozumu mohou být *různé*. MIMO TO ALE DEFEKT (PORUCHA) UŽÍVÁNÍ ROZUMU SE NESHODUJE VŽDY S EXISTENCÍ NĚJAKÉHO TĚŽKÉHO PSYCHICKÉHO STAVU!!! (Například „světlé“ okamžiky u psychózy v nichž subjekt může mít velmi dobré užívání schopností intelektuálních a volitivních. UŽITÍ, které mu dovoluje pochopit, co právě činí v momentu, kdy vyjadřuje manželský souhlas.)
 - DVA TYPY DEFEKTU UŽITÍ ROZUMU:
 1. DEFEKT HABITUÁLNÍ – způsobený zvláštními a těžkými psychopatolog. stavy. (mentální retardace, těžké dementní formy)
 2. DEFEKT AKTUÁLNÍ – momentální a zvláštní okolnosti, které se mohou projevit současně se slavením manželství. (stav intoxikace alkoholem = akutní alkoholismus nebo užití nějaké drogy)

Celkem vzato se musí v každém případě jednat o nějakou psychickou příčinu, která je schopna vyvolat aktuální nedostatečnost užití rozumu. Tedy to, co zabrání schopnostem rozumu a vůle, aby fungovaly alespoň dostatečně v okamžiku uzavírání manželství.

III. ZÁVAŽNÁ PORUCHA SOUDNOSTI:

1. POJEM:

Pojem této příčiny neplatnosti manželství se skládá ze 3 prvků (podle scholastické filozofie), které se týkají vyšších schopností individua (rozumu a vůle).

A. Psychická schopnost učinit teoretické intelektuální poznání.

- B. Schopnost provést praktické poznání.
- C. Schopnost učinit svobodnou volbu.

- V procesu, kdy jedinec hodnotí a kdy se rozhoduje, při utváření manželského souhlasu, tak jeho rozum a vůle pracují harmonicky. (Jejich funkce jsou odlišitelné a rozdělitelné jen pro metodolog. užitečnost.)
- Discretio iudicii volá k zodpovědnosti různé fáze hodnotícího a rozhodovacího procesu v němž jsou poškozené /zapletené, dotčené / (coinvolte) různé FUNKCE intelektu a vůle, ale nikoliv jejich schopnosti.

Pro vysvětlení co je to discretio iudicii budeme uvažovat 3 FÁZE v nichž se člení hodnotící a rozhodovací proces manželské volby (formace souhlasu).

N.B.: Intelekt podle schol. filozofie se dělí na:

- a) intelekt spekulativní (dělá teoretické soudy)
- b) intelekt praktický (dělá praktické soudy)

1. FÁZE = POZNÁNÍ INTELEKTUÁLNÍ předmětu souhlasu = POZNÁNÍ ABSTRAKTNÍ (teoretické)
2. FÁZE = POZNÁNÍ KRITICKÉ = funkce estimativní (hodnotící) praktického intelektu. Koná se praktický hodnotový úsudek. Váží se konkrétní manželství, které by se mohlo slavit s konkrétní specifickou osobou. Implikuje hlubší rozvažování různých motivů volby. (KONKRÉTNÍ ÚSUDEK, PRAKTICKO - PRAKTICKÝ)
3. FÁZE = ROZHODNUTÍ VŮLE. Je nutná VNITŘNÍ SVOBODA (LIBERTAS INTERNA) k provedení manželské volby, která je aktem vůle osvícené intelektem.
LIBERTAS INTERNA = přísluší aspektu volitivnímu soudnosti jedince.

- Podle iurisprudence Římské roty chybí discretio iudicii (úsudek) jedinci tehdy, jakmile není schopen učinit *jednu* ze 3 fází hodnotícího a rozhodovacího procesu utváření (formace) souhlasu.
- Není nutná porucha (defectus) discretio iudicii, ale stačí jen jeho nedostatečnost, nepřiměřenost (manchevolezza).
- Objektem (přemětem) discretio iudicii jsou manželská podstatná práva a povinnosti, která se vzájemně předávají a přijímají.
- Důležitá je také jeho závažnost (gravi defectu):
 1. V subjektivním smyslu = vzhledem k závažnosti psychol. stavu nubenta.
 2. V objektivním smyslu = vzhledem k manželským právům a povinnostem.

SVOBODA VNITŘNÍ = esenciální prvek discretio iudicii (souvislost též s kán. 1095 3° a KKC 1721)

SVOBODA V PSYCHOLOG. SMYSLU = jestliže nejsem k něčemu nucen z vnitřku nebo z venčí

- odvolává se na pojem filozofický
- Neexistuje svoboda absolutní a plná!
- Naše volby jsou vždycky výsledkem kompromisu mezi dannostmi (determinismem) a svobodou!

SVOBODA VE FILOZOF. SMYSLU = možnost svobodné volby

- SVOBODA V TEOLOG. SMYSLU = možnost si zvolit či odmítnout Boha a jeho milosti
- SVOBODA LIDSKÁ = je svobodou stvořenou
 - Svoboda se odlišuje od aktu volby, který je sám v sobě výsledkem svobody.
 - Existuje jistá korelace mezi vůlí a svobodou.
 - Vůle vybírá a rozhoduje motivy.
 - SVOBODA V PSYCHOLOGICKÉM SMYSLU implikuje 2 aspekty:
 1. indeterminovanost (indiference) – neurčitost, nerozhodování se
 2. autodeterminovanost (přechod od indeterminace k autodeterminaci) – svob. rozhodování, sebeurčování.
 - Volba = akt volby, který obsahuje:
 - a) hodnotící úsudek rozumu (2 elementy)
 - b) rozhodnutí vůle (2 elementy)
 - Psychologická stadia volby:
 - a) Motivace (intelektuální)
 - b) Hodnocení (intelektuální)
 - c) Rozhodnutí (volitivní)
 - d) Realizace (volitivní)
 - Svoboda vstupuje do hry v posledním praktickém soudu (prakticko-praktický), který není jen aktem teoretickým, ale z části je determinován vůlí.
 - Tento akt je svobodný, jestliže vůle ve svém procesu utváření je odolná (imunní) vůči jakémukoliv donucení.
 - „LIBERTAS AB EXTRINSECO“ = svoboda ovlivňovaná či podmiňovaná z vnějšku
 - „LIBERTAS AB INTRINSECO“ = svoboda ovlivňovaná či podmiňovaná zevnitř (impulsy)
 - PŘÍČINY ZTRÁTY „LIBERTAS INTERNA“:
 - a) patologické
 - b) nepatologické (Zvláštní konkrétní okolnosti v nichž nubent, který je normální, má specifickou predispozici. Např. „slabé JÁ“, kdy není schopen odolávat vnitřním impulsům, které mají vliv na jeho vůli a které ji determinují ad unum. Např. nepředvídané neplánované těhotenství.)
 - MOTIVY MANŽELSKÉ VOLBY:
 - a) Uvědomované (patologické /spočívající v patolog. změně myšlenkových pochodů/ a nepatologické)
 - b) Neuvědomované (neeliminují celou svobodu)
 - MOTIVI OVLIVNĚNÉ SILNOU AFEKTIVNÍ ZÁTĚŽÍ:
Impulsivní činy /počinání, působení/, které mohou vůli determinovat ad unum.
 - N. B.: Pro platné manželství se nežadá plná svoboda!
Existují psychologické stavy, které negativně ovlivňují vůli, avšak nepůsobí na intelekt. (Např. sužující úzkost z otěhotnění, metus ab intrinseco, strachy atd. mohou negativně ovlivnit vnitřní svobodu.)
 - PATOLOG. PŘÍČINY, KTERÉ MOHOU (nikoliv musí!) ZPŮSOBIT NEDOSTATEK VNITŘNÍ SVOBODY:
Psychózy, neurózy, poruchy osobnosti (jen těžké případy), ?parafilie?, příležitostná opilost, traumatizující události, závislosti (na drogách, na internetu, ...) atd.
 - PRAVIDLO IURISPRUDENCE ŘÍMSKÉ ROTY: „Ubi intellectus, ibi voluntas.“
Z toho vyplývá, že discretio iudicii má 2 hlavní schopnosti:
 - a) schopnost intelektuální
 - b) schopnost volitivní

Mimo to z výše uvedené poučky vyplývá, že (pro iurisprudenci) neexistují pouze poruchy intelektu!!!

IV. PSYCHICKÁ NESCHOPNOST PŘEVZÍT PODSTATNÉ MANŽELSKÉ PRÁVA A POVINNOSTI /ZÁVAZKY/:

CHARAKTERISTIKY:

- samostatná příčina nulity odlišená od těch 2 předcházejících (kán. 1095 1° a 2°) týká se schopnosti exekutivní a označuje NEMOŽNOST (NEUSKUTEČNITELNOST, NEPROVEDITELNOST) DISPONOVAT OBJEKTEM SOUHLASU = aplikace principu podle něhož „Nikdo nemůže být zavázán konat nemožné.“
- nemožnost převzít a pak i uskutečnit manželské závazky (oneri coniugali)

Elementy vyjadřující tuto skutkovou podstatu (fattispecie):

- a) neschopnost /nezpůsobilost/
- b) převzít jeden nebo více manžel. povinností (závazků)
- c) kvůli příčině psychického původu

A. NESCHOPNOST /NEZPŮSOBILOST/:

1. odlišuje se od pouhé TĚŽKOSTI učinit manželský souhlas
2. musí být přítomná v momentu uzavírání manželství, tedy v okamžiku konání souhlasu (nepostačuje neschopnost nahodilá!)

B. POVINNOSTI /ZÁVAZKY/:

Vychází od formálního objektu souhlasu a přijímají specifikaci od manželských podstatných dober.

C. PSYCHICKÁ PŘÍČINA = VÁŽNÉ ANOMÁLIE osobnosti z nichž vyvěrá PRAMEN /ORIGINE/ neschopnosti (přímý destruktivní vliv) a který musí být přítomný v okamžiku souhlasu, alespoň v latentní formě.

Různé psychické příčiny: alkoholismus (chronický se týká kán. 1095 1°), mentální anorexie, poruchy osobnosti (neurózy, homosexualita, ...), afektivní nezralost, psychózy, epilepsie, parafilie atd.

PSYCHO–AFEKTIVNÍ NEZRALOST: vždy se zakořeňuje ve struktuře osobnosti jedince

1. Klinický pojem psycho-afektivní nezralosti se liší od konceptu právně-kanonického! (Toto je výchozí bod tohoto tématu.)
2. Jedná se o samostatnou chorobnou entitu, ale jejíž prvky se mohou vztahovat /patřit/ k jiným klinickým chorobopisům.
3. Existuje neadekvátní /nepřiměřený, mentálně opožděný/, (emoce, činy) psycho-afektivní vývoj; infantilní vývoj s fenomény regrese a fixace k předcházejícím stádiím vývoje (nezralost zakořeněná ve struktuře osobnosti).
4. Charakteristiky chorobopisu (některé symptomy psych.-afekt. nezralosti):
 - citová /afektivní/ nestabilita (labilitas animi)
 - Citová závislost na osobách svých rodičů
 - Egocentrismus (Je postiženo svobodné hodnocení. Jedinec není schopný sebeobětující lásky.)
 - Nejistota. (Neschopnost učinit rozhodnutí.)
 - Neschopnost posoudit adekvátně (přiměřeně) realitu.
 - Nedostatek odpovědnosti.

5. Může způsobit vážnou poruchu hodnotícího úsudku (*discretio iudicii*) a neschopnost převzít manželské podstatné povinnosti a práva.
6. Pro uzavření platného manželství se nepožaduje zralost nejvyššího stupně.

V. PRVKY DŮKAZU NESCHOPNOSTI UČINIT MANŽELSKÝ SOUHLAS (KÁNON 1095 1°, 2°, 3°)

- prostřednictvím **výslechů stran** a **svědectví** učiněných u soudu

JE TŘEBA PROVĚŘIT:

A) OBDOBÍ PŘED SVATBOU

A.1 Osobní životopis

- Děťství nubenta, který pravděpodobně bude trpět neschopností k manželskému souhlasu.
- Vztahy v rodině a typ výchovy i přijaté formace.
- Ukončená studia a úspěchy v nich
- Schopnost navazovat interpersonální vztahy obecně (především podle kánonu 1095 3°).
- Osobnost a charakter u předpokládaného neschopného jedince.
- Eventuální příznaky psychické odchylky /anormality/.

A.2 Vztah před sňatkem

- Kvalita vztahu (poklidná nebo bouřlivá); s pauzami nebo bez nich.
- Zda strany žily nebo nežily intimně před manželstvím.
- Období známosti a zasnub.
- Způsoby chování jedince v kontextu zasnub (známosti)
- Vyšetřit kdo jako první navrhnul (byl iniciativní) manželství a kdo tento návrh přijal, způsob volby manžela / manželky (manželské volby), eventuální existenci konkrétních a zvláštních okolností, které jedince donutily ke sňatku (zvláště vzhledem ke kánonu 1095 2° - *defectus libertatis internae*).

A.3 Eventuální psychologická, psychiatrická léčba a / nebo hospitalizace v nemocnici

B) OBDOBÍ NÁSLEDUJÍCÍ PO SVATBĚ

B.1 Konzumaci či nekonzumaci manželství.

B.2 Příznaky psychické abnormality obecně (různé typologie)

B.3 Ustavení či nevzniknutí přiměřeného interpersonálního vztahu k druhému manželovi.

B.4 Zaujaté postoje ve vztahu v jednotlivých manželských povinnostech a právech (srov. s kánony 1055 a 1056 CIC 1983) Vzhledem k *bonum proles, bonum sacramenti*, ale především speciálně k *bonum coniugum*, ale nejenom; kvůli neschopnosti převzít ...

B.5 Vývoj společného /každodenního, běžného/ života a období manželského života.

B.6 Eventuální těžkosti manželského intimního života.

B.7 Narození dětí či bezdětnost.

B.8 Příčina krachu manželství. (Pro kánon 1095 3° = Ověřit zda krach manželství byl skutečně způsoben opravdovou neschopností subjektu a nebo jestli se dá přisuzovat jednoduché těžkosti dovršit /splnit/ manželská práva a povinnosti nebo špatné vůli nebo nedbalosti ve splnění závazků.)

C) OKOLNOSTI PŘEDCHÁZEJÍCÍ, DOPROVÁZEJÍCÍ A NÁSLEDUJÍCÍ VZHLEDEM KE SVATBĚ

C.1 Různé příznačné a zvláštní okolnosti vztahující se k specifickému případu /události/.

C.2 Okolnosti projevené a ověřitelné v ten samý den svatby.

C.3 Doba trvání manželství.

C.4 Okolnosti vztahující se ke společnému /běžnému, každodennímu/ životu.

D) ZNALECKÝ /LÉKAŘSKÝ, PSYCHOLOGICKÝ, PSYCHIATRICKÝ/ POSUDEK

Typologie a různý význam znaleckého posudku: srov. s kánonem 1680 CIC 1983

D.1 Znalecký posudek „in sensu technico“ (non in sensu iuridico)

Realizovaný přímým vyšetřením jedince u kterého se předpokládá, že trpí neschopností:

D.1 a) **soudní** z. posudek:

- **ex officio** (když je znalec jmenovaný soudcem)

- **privatus** (na návrh strany žádající. Soudce ho připustí n. odmítne, tak jako v případě svědků.)

D.1 b) **mimosoudní** z. posudek: (provedený mimo soud)

D.2 Znalecký posudek „non in sensu technico“

Provedený u daného jedince bez přímého vyšetření znalcem:

„Peritia super acta causae.“(votum)

D.3 Způsob provedení znaleckého posudku „in sensu technico“

1. Klinické kolokvium s vyšetřovaným jedincem.

2. Aplikace testů osobnosti.

3. Použití vědeckých metod při stanovování diagnózy.

4. Přesné vyjádření diagnózy a uvedení použitých metod pro dosažení závěrů z. posudku.

5. Odpověď na otázky uložené soudem v *recognitio peritiae*.

D.4 Způsob provedení znaleckého posudku „super acta“

1. Prozkoumání akt kauzy bez klinického kolokvia s jedincem (u něhož se předpokládá neschopnost ...) a bez provedení testu na osobnost posuzovaného jedince.

2. Formulování diagnózy jen na základě akt kauzy.

D.5 Obsah znalecké zprávy

D.5 a) znalec musí určit:

1. Druh anomálie. (Jakého je typu.)

2. Její původ.

3. Její závažnost.

4. Analýzu struktury osobnosti vyšetřovaného individua.

5. Dobu vzniku zjištěné anomálie. (před nebo po svatbě)

6. Vliv zjištěné anomálie na vyšší schopnosti (intelektuální a volitivní) nubenta a rozsah postižení.

D.5 b) znalecký posudek musí být:

1. Založený na prostudování akt kauzy!

2. Provedený na základě psycholog. nebo psychiatr. vědy.

3. Sepsaný na základě principů křes. antropologie.

4. Soudnímu znalci **NENÁLEŽÍ**, aby se vyjádřil o platnosti či neplatnosti zkoumaného manželství.

D.6 Hodnocení znaleckého posudku soudcem

1. Výsledky znaleckého posudku musí být hodnoceny ve světle ostatních prvků důkazu (kán. 1579 §1) a musí vyplývat z celkového souboru akt kauzy a musí být s nimi ve shodě!
2. Posoudit antropologický a metodologický základ znaleckého posudku.
3. Určit důvody jeho přijetí nebo jeho odmítnutí.

E. Přehled poruch osobnosti a chování u dospělých (F60-F69)¹

- F60 Specifické poruchy osobnosti
- F61 Smíšené a jiné poruchy osobnosti
- F62 Přeetrvávající změny osobnosti, které nelze přisoudit hrubému poškození nebo nemoci mozku
- F63 Návykové a impulzivní poruchy
- F64 Poruchy pohlavní identity
- F65 Poruchy sexuální preference
- F66 Psychické a behaviorální poruchy spojené se sexuálním vývojem a orientací
- F68 Jiné poruchy osobnosti a chování u dospělých
- F69 Nespecifikovaná porucha osobnosti a chování u dospělých

F60 Specifické poruchy osobnosti

- F60.0 Paranoidní porucha osobnosti
- F60.1 Schizoidní porucha osobnosti
- F60.2 Dissociální porucha osobnosti
- F60.3 Emočně nestabilní porucha osobnosti
- F60.4 Histriónská porucha osobnosti
- F60.5 Anankastická porucha osobnosti
- F60.6 Anxiózní (vyhýbavá) porucha osobnosti
- F60.7 Závislá porucha osobnosti
- F60.8 Jiné specifické poruchy osobnosti
- F60.9 Porucha osobnosti nespecifikovaná

■ **specifické poruchy osobnosti** – trvalé povahové odchylky od normy (dřívější označení – psychopatie)

■ příčiny: převažují vlivy genetické nad psychosociálními

■ diagnostická kritéria: trvalé výrazně disharmonické postoje a chování, které je výrazně maladaptivní v široké oblasti osobních a sociálních situací

■ Paranoidní porucha osobnosti (též kveluratorní, fanatická):

- povaha málo společenská, nedůtklivá a vztahovačná s malým smyslem pro humor, se sklonem vyvolávat konflikty; nadměrná citlivost na nezdary, na domnělé urážky, trvalá tendence k zášti ...

■ Schizoidní porucha osobnosti:

- citový chlad, uzavřenost, nedsílnost, neschopnost prožívat radost (anhedonie), oploštělá afektivita, autismus, ...

¹ Níže uvedený seznam poruch osobností je zpracován podle informací od prof. MUDr. Jiřího Raboch, a DrSc, přednosta psychiatrická klinika 1. LF UK, srov. WWW: <http://psychiatrie.lf1.cuni.cz> .

- Disociální porucha osobnosti:
 - sklon k protispolečenskému chování (opakovaná trestná činnost), neprožívají pocit viny, neschopnost empatie, ...
- Emočně nestabilní porucha osobnosti:
 - povaha cholerická se silnými, málo zvladatelnými afekty a sklonem ke zkratkovému jednání agresivního rázu
- Histriónská porucha osobnosti (infantilní, hysterická):
 - sklon k teatralnosti a dramatizování, labilní a povrchní emotivita, infantilní projevy a touha být středem pozornosti
 - zahrnuje i příznaky poruchy dříve označované jako hysterická psychopatie - pocit trvalého napětí a neuspokojení vedoucí k vyvolání scén s prudkými afekty, sklony k vyčítání, obviňování druhých osob a manipulování s nimi, neztišitelný pláč, záliba v tajemných náznacích, pomstychtivost, sklon k bájevé lhavosti, účelové reakce
 - narušení partnerských vztahů, zneužívání psychoaktivních látek, časté střídání partnerů
 - někdy schopnost sebeobětování, neodolatelný šarm
 - k histriónské osobnosti má blízko osobnost narcistická - nedostatek empatie, vyžadování pozornosti, závistivost, vysoké sebevědomí, ...
- Anankastická porucha osobnosti:
 - vtíravé pochybování o vlastních schopnostech, nerozhodnost, vnitřní nejistota
 - kompenzace → sklon k perfekcionismu
- Anxiózní (vyhýbavá) porucha osobnosti:
 - trvalý nedostatek sebedůvěry spojený s nepříjemnými pocity úzkostného napětí a obav
- Závislá porucha osobnosti:
 - touha být ve společnosti druhých lidí, byť v subalterním postavení
 - synonyma: astenická, pasivní, sebepoškozující osobnost
- Jiné specifické poruchy osobnosti:
 - osobnost nestálá, nezdrženlivá
 - osobnost pasivně agresivní
- epidemiologie: celoživotní prevalence se odhaduje na 10-18% populace
- komorbidita: neurotické poruchy
- prognóza: nejistá
- léčba:
 - dynamická psychoterapie
 - kognitivně behaviorální terapie
 - farmakoterapie
- u úzkostných a depresivních projevů malé dávky antidepresiv
- anxiolytika opatrně
- u projevů agresivity – lithium
- vážné případy - antipsychotika

■ **F61 Smíšené a jiné poruchy osobnosti**

- F61.0 Smíšené poruchy osobnosti
- F61.1 Nepříznivé poruchy osobnosti

■ **F62 Přetrvávající změny osobnosti, které nelze přisoudit hrubému poškození nebo nemoci mozku**

- F62.0 Přetrvávající změny osobnosti po katastrofické zkušenosti
- F62.1 Přetrvávající změna osobnosti po psychiatrickém onemocnění
- F62.8 Jiné přetrvávající změny osobnosti
- F62.9 Přetrvávající změna osobnosti, NS

■ diagnostika: v případě, že se u jedince bez předchozí poruchy osobnosti vyvinuly povahové změny v důsledku katastrofického prožitku, nadměrného stresu nebo prodělané těžké duševní nemoci

■ Přetrvávající změny osobnosti po katastrofické zkušenosti:

- vzniká v důsledku extrémní zátěže; zpravidla předchází posttraumatická stresová porucha

■ Přetrvávající změna osobnosti po psychiatrickém onemocnění:

- vyvíjí se jako dlouhodobá reakce na prodělané duševní onemocnění
- vznik nadměrné závislosti na druhých osobách, přesvědčení o stigmatizaci, snížení životní aktivity, pokles zájmů, hypochondrické stesky, sklon k depresivním nebo dysforickým projevům, zhoršení společenského fungování

Návykové a impulzivní poruchy

■ charakteristické znaky:

- neschopnost kontrolovat puzení a impulzy vykonat činy, které jsou škodlivé pro postiženého nebo jeho okolí
- před touto činností – tenze a vzrušení, po ní – libý pocit uspokojení

■ **F63 Návykové a impulzivní poruchy**

- F63.0 Patologické hráčství
- F63.1 Patologické zakládání požárů (pyrománie)
- F63.2 Patologické kradení (kleptománie)
- F63.3 Trichotillománie
- F63.8 Jiné nutkavé a impulzivní poruchy
- F63.9 Nutkavá a impulzivní porucha nespecifikovaná

■ Patologické hráčství (gambling):

- rozšiřující zaujetí v hazardních hrách
- odvykáací syndrom
- 2-3% dospělé populace
- léčba: psychoterapie, rehabilitačně sociální postupy, SSRI

■ Patologické zakládání požárů (pyrománie):

- zakládání požárů bez zjevného motivu

■ Patologické kradení (kleptománie):

- dvě a více krádeží bez zjevného motivu, které nevedly k zisku ani pro pachatele ani pro jinou osobu

- léčba: psychologická i biologická (antidepresiva)

- Trichotillománie:

- intenzivní puzení k vytrhávání vlastních vlasů
- léčba: SSRI, lithium, neuroleptika

- **F64 Poruchy pohlavní identity**

- F64.0 Transsexualismus
- F64.1 Transvestitismus dvojí role
- F64.2 Porucha pohlavní identity v dětství
- F64.8 Jiné poruchy pohlavní identity
- F64.9 Poruchy pohlavní identity, NS

- **F65 Poruchy sexuální preference**

- F65.0 Fetišismus
- F65.1 Fetišistický transvestitismus
- F65.2 Exhibicionismus
- F65.3 Voyerismus
- F65.4 Pedofilie
- F65.5 Sadomasochismus
- F65.6 Mnohočetné poruchy sexuální preference
- F65.8 Jiné poruchy sexuální preference
- F65.9 Porucha sexuální preference nespecifikovaná

- **sexuální deviace** – stavy kvalitativně změněné sexuální motivace lidí:

- sexuální identifikace
- sexuální orientace
- sexuální chování

- homosexuální orientace není považována ze duševní poruchu

Poruchy sexuální identifikace

- Transsexualismus:

- transexualita je inverzní sexuální identifikace
- touha po změně pohlaví, negativní vztah k vlastnímu genitálu
- výskyt – promile
- léčba:

- psychoterapie

- změna tělesného vzhledu hormonální léčbou

- změna matričního pohlaví

- chirurgické výkony

Poruchy sexuální preference (parafilie)

- Fetišismus:

- erotický zájem subjektu je zaměřen pouze na určitý zástupný symbol sexuálního partnera, nebo na některou dílčí vlastnost; jindy je fetiš zcela bez vztahu k případnému erotickému objektu; raritní – exkrementologie, urofilie, myzofilie, pyrofilie, nekrofilie
- léčba:
- psychoterapie

- podávání antiandrogenů
- Fetišistický transvestitismus:
 - převlékání a masturbace
- Poruchy sexuální preference (parafilie)
- Exhíbicionismus:
 - obnažování genitálu na veřejnosti
 - léčba: psychoterapie; antiandrogeny, antidepressiva, lithium (k útlumu)
- Voyerismus:
 - subjekt se vzrušuje a ukáží tajným sledováním apetrovaného objektu při intimních erotických i neerotických aktivitách
- Pedofilie:
 - sexuální orientace na prepubertální dětské objekty
 - průkaz - falopletyzmografie
 - léčba: farmakoterapie (tlumení sex. aktivity)
- Poruchy sexuální preference (parafilie)
- Sadomasochismus:
 - sadismus (algolagnie)
- záliba v násilí
- sadismus fetišistický, pseudopedagogický, agresivní
- léčba: psychoterapie, u potencionálně nebezpečného sexuálního agresora vždy sexuální útlum biologickou léčbou (antiandrogeny, analoga LH-RH, kastrace)
 - patologická sexuální agresivita
 - masochismus
- erotická fascinace agresivitou vůči své osobě (plísňení, tupení, komandování, ponižování, šikanování, bití, trýznění)
- asfyxiofilie („repetitivní erotické škrcení“)
- Mnohočetné poruchy sexuální preference:
 - nejčastěji kombinace dvou deviantních zájmů
- **F66 Psychické a behaviorální poruchy spojené se sexuálním vývojem a orientací**
 - F66.0 Porucha sexuálního vyzrávání
 - F66.1 Egodystonická sexuální orientace
 - F66.2 Porucha sexuálních vztahů
 - F66.8 Jiné poruchy psychosexuálního vývoje
 - F66.9 Porucha psychosexuálního vývoje, NS
- **F68 Jiné poruchy osobnosti a chování u dospělých**
 - F68.0 Zpracování tělesných symptomů z psychických důvodů
 - F68.1 Záměrné vyvolávání nebo předstírání somatických nebo psychických symptomů nebo tělesné či psychické neschopnosti (předstíraná porucha)
 - F68.8 Jiné specifikované poruchy osobnosti a chování u dospělých
- **F69 Nespecifikovaná porucha osobnosti a chování u dospělých**

POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA

Codex iuris canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus 25. 1. 1983, Roma.

- Kodex kanonického práva, 1.vyd., Zvon, Praha 1994.
Katechismus katolické církve, Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří 2001.
Corso 25301 Prassi giudiziale matrimoniale canonica – Dec.-Prof. Manuel Jesus Arroba Conde
Corso 25310 Questioni matrimoniali di natura psichica – Prof.ssa Elena Di Bernardo
Corso 25312 La libertà nel consenso matrimoniale – Prof. Gregorio Erlebach.
Němec, Damián – Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo. Krystal-Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří 2006.
Klimeš, Petr – Psychické příčiny neplatnosti manželství. Matice cyrilometodějská, Olomouc 2004.
Castano, Jose, Fernandez – Il sacramento del matrimonio. 2.vyd., Roma 1992. (existuje prý i 3. vyd.)
Amati, Angelo – Maturità psico-affettiva e matrimonio (can. 1095, 2-3 del Codice di Diritto canonico). Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2001
Ayi Kpama, Achille Auguste – Problematiche sostanziali e processuali in tema di incapacità consensuale per immaturità psico-affettiva. Pontifici Universitas Lateranensis, Facultas Iuris Canonici, Romae 2009.

IV. Příklad rozhodnutí Římské roty ve věci neplatnosti manželství podle kán. 1095, 2° a 3°

Mgr. Zdeněk Drštka, soudní překladatel

Sentence.....překlad: Sent. 74. 6. 7. 1989 c. Davino²

Jenovéfa, žalobkyně, strojní inženýrka, a Gerard, žalovaný, novinář a spisovatel, ve věku 23 let jako věřící katolíci uzavřeli manželství podle řádu církve dne 25. března 1971 v kostele sv. Basila ve farnosti Matky Boží (Notre-Dame) «d' Etampes».

Mladí lidé se poznali již na střední škole a byli přáteli po celou dobu svého dospívání, ovšem snoubenecký vztah udržovali pouze rok před uzavřením manželství, a to s radostnou podporou rodičů a příbuzných z obou stran.

Záhy vyvstaly obtíže kvůli vzešlým sporům stran sexuálního života manželů, jakož i pro bezdětnost způsobenou mužovou azoospermií a pro jeho mimomanželské milenecké aféry, takže se žalobkyně pro nespokojenost se stavem manželského života rozhodla pro přerušování manželského soužití a pro takřčený civilní rozvod.

Žalobkyně podala žalobu k Církevnímu soudu v Paříži dne 25. března 1982, zjištění předmětu sporu se konalo dne 29. října 1982 a definitivně byl předmět sporu stanoven dne 4. března 1984 takto: «Zda se v daném případě jedná o neplatné manželství kvůli psychické neschopnosti muže plnit manželské povinnosti.» Řízení řádně proběhlo výsledkem obou stran sporu i několika svědků a s přihlédnutím ke znaleckým posudkům dvou psychiatrů, případ byl uzavřen a dne 4. března 1985 bylo vydáno rozhodnutí ve prospěch žalobkyně. Na základě námítky Obhájce svazku tohoto soudu byl případ řádně postoupen Soudu ve Versailles jakožto odvolacímu tribunálu druhého stupně, který však vydal jiné rozhodnutí, a to v neprospěch žalobkyně, tzn. zpochybnil kladné rozhodnutí soudu prvního stupně. Pro tento nesoulad v soudních rozhodnutích byl případ na základě řádného žalobkynina odvolání předložen našemu Apoštolskému tribunálu coby soudu třetího stupně.

Našemu Apoštolskému soudu byl spor řádně předložen Důstojným otcem vyšetřujícím soudcem dne 25. listopadu 1986 ve znění: «Zda se v daném případě jedná o neplatné manželství kvůli psychické neschopnosti muže plnit manželské povinnosti.» Na základě splnění povinnosti řečeného vyšetřujícího soudce a s pomocí dalšího vyšetřujícího soudce podle norem tohoto Apoštolského soudu a po prozkoumání

² C. CALCAGNI, E. MEI, *Medicina legale canonistica. Corredata da una rassegna di sentenze rotali*, Milano 2002, str. str. 317-338